

וביאר, ששם הפרשה עוסקת בעני, ובפרשה זו נאמר בפירוש (דברים טו, ח) 'די מחסורו אשר יחסר לו', ודרשו במסכת כתובות (סז, ב) שאם היה רגיל בפת קיבר אי אתה מצווה להאכילו פת נקייה, ואם כן אין אפשרות לדרוש עמך במאכל, ולכן דרשו חייך קודמין.

אכן עדיין צריך להבין, מנין ידעו לדרוש שהעבד יהיה עדיף ממנו, הרי דיו לעבד להיות כרבו, ואם כן נדרוש שצריך להשוות את העבד לאדונו, אבל מנין לומר שעבדו עדיף ממנו, דלפי סברא זו ייצא שאם אין לו אלא כר אחד יקחו לעצמו, ומנין שצריך להעדיף את העבד. ותירץ, דשם בקיתון של מים הנידון הוא פיקוח נפש, וממילא כמו שהוא מחויב להחיות את חבירו כמו כן חבירו מחויב להחיות את עצמו, ולכן אף אם חבירו יתן לו את המים, מחויב הוא גם כן ליתן לו מים, ואם כן זה 'עימך', שעל כל אחד מוטל חיוב, אבל בעבד, האדון חייב לעבד ואין העבד חייב לאדונו כלום, ועל כן אם לא יתן לו את הכר, אין זה נחשב לעימך, כי העבד מצד עצמו אינו מחויב ליתן לאדון, ואם אינו נותנו לו אינו מקיים 'עימך'.

★★

בחוסן יוסף (אות קיד) תירץ, שבעבד אין לאדון כלל חיוב לישון דוקא על כר, ולכן דרשו שיקדים את העבד, אך לגבי קיתון של מים, שמחויב הוא בעצמו לשתות, כיון שיש חיוב בכך קודם לחבירו.

המהר"ם ש"פ (בבא מציעא סב, א) מיישב, שאכן אף בכר אינו מחויב ליתן כל הזמן לעבד בלבד, אלא יכול להיות עימו בשווה לו, דהיינו שיתחלקו בימים, יום אחד זה ויום אחד האחר, ואולם נמצא שבימים שהכר אצל העבד נחשב האדון כקונה אדון לעצמו, אבל בפיקוח נפש לא שייך מצב שבו שניהם ישתו ויחיו, ואם כן לעולם לא יתקיים 'עימך', ועל כן אומרים 'חייך קודמין'.

בברכת אברהם מתרץ, שצריך להתבונן בנושא עליו הכתוב מדבר, שכאן לא נאמר שחיי קודמים אלא סתם עימך, ואם כן ניתן לדרוש שיקדים את העבד, ועדיין יתקיימו דברי הכתוב, אבל בפסוק 'וחי אחיך עימך' נאמר, שיחיה עימו ביחד, ולכן אומרים שבעל כרחך חייך קודמים, דאם לא כן לא מתקיים שחי עימו ביחד.

בטעם הדבר שרק אם יש לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית, מבאר עוד האוה"ח הק' שהפסוק בעצמו מנמק דין זה "אם אדוניו יתן לו אשה וגו'" "האשה וילדיה תהי' לאדוני" "והוא יצא בגפו" ששתי סיבות ישנם שלא ירצה לצאת לחרות: א' שאשתו וילדיו נשארים בבית רבו, וב' שהוא נשאר לבד, משא"כ אם יש לו אשה נשוי וילדים יקל עליו להשאיר אשתו השפחה וילדיו ממנה בבית אדונו, והוא לא נשאר לבדו.

ולזה ממשיך הפסוק ואם - בכל זאת - אמר יאמר העבד אהבתי וגו' אז ורצע אדוניו את אזנו וגו'.

★★

בגמ': דתניא כי טוב לו עמך עמך במאכל ועמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו.

כתבו בתוספות (ד"ה כל), וקשה, מאי אדון, די לו להיות כאדונו. ויש לומר, כדאיתא בירושלמי, דפעמים אין לו אלא כר אחת, אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עמך, ואם אינו שוכב עליו גם אינו מוסרו לעבדו זו מדת סדום, נמצא שעל כרחך צריך למסור לעבדו, והיינו אדון לעצמו.

מפורסמת הקושיא, מדברי הגמרא במסכת בבא מציעא (סב, א) דאיתא, 'שנים שהיו מהלכין בדרך, וכיד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם מתים, ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב, דרש בן פטורא, מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חבירו, עד שבא רבי עקיבא ולימד, וחי אחיך עמך, חייך קודמים לחיי חבירך, ומבואר שמתכתב 'עימך' דורשים שאתה קודם לחבירך, ואילו כאן דורשים להיפך, שחבירך קודם אליך.

המהר"ט מתרץ, ששם דרשה הגמרא מהיתור של 'עמך', אבל כאן ה'עמך' נצרך לדרוש עמך במאכל עמך במשתה. ברם עדיין קשה, נדרוש כאן כמו שם שחייך קודמין, ולא נדרוש עמך במאכל ובמשתה, או להיפך, ששם נדרוש עמך במאכל ובמשתה ולא חייך קודמין.

★★